

УДК 343.98

І. А. Колеснікова, асистент кафедри криміналістики Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого, кандидат юридичних наук

МОДЕЛЮВАННЯ ПОДІЇ ЗЛОЧИНУ ПІД ЧАС ДОПИТУ СВІДКІВ

Досліджено процес моделювання події злочину під час допиту свідків. Розглянуто особливості відтворення події злочину свідком та сприйняття її слідчим під час допиту. Обґрунтовано, що результат моделювання події злочину залежить від кожного учасника слідчої (розшукової) дії.

Ключові слова: криміналістична тактика, моделювання події злочину, допит свідків, процес формування показань свідків.

Як показує слідча практика, значна частина не розкритих злочинів зумовлена недостатнім умінням слідчого отримувати, виявляти, оцінювати та використовувати інформацію, яка повідомляється свідками. Особливо важливим і психологічно складним завданням є отримання достовірних показань, відокремлення від них неточної, неповної, перекрученої або помилкової інформації під час проведення слідчих (розшукових) дій (особливо допиту) та моделювання події злочину на підставі отриманих показань.

Окремі проблеми допиту свідків були предметом дослідження таких учених, як: А. М. Алексєєв, В. П. Бахін, Р. С. Белкін, В. Є. Богінський, О. М. Васильєв, Н. І. Гаврилова, Г. Г. Доспулов, В. О. Коновалова, С. Я. Розенбліт, В. Ю. Шепітько, М. Л. Якуб та інші, проте окремі сторони цієї проблеми залишилися нерозглянутими. Тому проблеми моделювання події злочину на стадії відтворення показань, на наш погляд, потребують додаткового дослідження.

У психології відтворення визначається як процес пам'яті, що полягає в актуалізації раніше сприйнятого матеріалу шляхом «діставання» його з довгострокової пам'яті й переведення її в оперативну¹. Відтворення – процес, який полягає у відновленні та реконструкції актуалізованого змісту пам'яті. Воно пов'язане з розумовими діями, які й здійснюють реконструкцію відтвореного матеріалу (зміна плану, перестановка, переконструювання матеріалу тощо). Саме через притаманність цьому процесу моделювання (реконструкції) неможливо трактувати його лише як процес пригадування, окремілено від мислення, мови, установок людини. По суті людина ніколи не відтворює зміст пам'яті в тій формі, у якій він запам'ятався².

¹ Див.: Коновалова В. О. Юридична психологія : акад. курс : підруч. для студ. юрид. спец. вищ. навч. закл. / В. О. Коновалова, В. Ю. Шепітько. — К. : Ін Юре, 2004. — С. 212.

² Див.: Бєдь В. В. Юридична психологія : навч. посібник / В. В. Бєдь. — К. : Каравела ; Львів : Новий світ-2000, Магнолія плюс, 2003. — С. 60.

Під час допиту свідок повідомляє не безпосередньо сприйняте, а свої спогади щодо сприйнятого, його розумову модель, яка збереглася в пам'яті¹. Достовірне відтворення такої інформації не обмежується лише пам'яттю. У формуванні й збереженні ідеальних слідів беруть участь усі психічні процеси, стани та властивості особи. Оскільки сліди знаходяться у свідомості людини, то вилучити інформацію щодо них можливо лише за допомогою процесів мислення особи, яка спостерігала певну подію. Характерною особливістю ідеальних слідів є те, що під час їх відтворення відсутнє дзеркальне відображення того, що відбувалося, а має місце лише наближене відтворення явищ, подій, предметів і їх властивостей².

При відтворенні раніше сприйнята інформація не лише віддзеркалюється, а й формується, оскільки мовне оформлення значення змісту формує сам зміст. Думка є складовою процесу відтворення, уточнюючи, узагальнюючи, систематизуючи, переробляючи та реконструюючи зміст³. Тому в самій суті відтворення закладена його реконструкція як результат розумового перероблення⁴. Реконструкція як якісна ознака відтворення виявляється в різних формах (умовиводи й висновки, різного роду перестановки, зрушення та ін.). За своєю психологічною природою вона є результатом ненавмисної, але спрямованої роботи думки всередині відтворення⁵. Істотною особливістю активного відтворення є свідоме ставлення до того, що відтворюється: відтворення усвідомлюється суб'єктом через власне ставлення до минулого, яке він відтворює; звідси прагнення до точності, до правильного, адекватного викладення. Через усе це відтворення обертається на свідому реконструкцію минулого, у якій суттєву роль відіграють розумова діяльність, зіставлення, умовиводи, перевірки. Пам'ять і мислення, які відтворюють минуле, опосередковано, через умовиводи, об'єднуються в цьому процесі в одне ціле, взаємопроникаючи одне в одне⁶.

Відтворення є довільним, навмисним відновленням образів, що нерідко супроводжується мимовільними, асоціативними спогадами – вилученням із довгострокової пам'яті образів минулого, які подумки локалізуються в часі й просторі. Спогади завжди пов'язані з певними переживаннями тих або інших подій, які вносять суб'єктивні перекручення в процес відтворення. У своїй практиці слідчий неминуче має справу з явищами реконструкції та деформації відтвореного матеріалу. При цьому особиста реконструкція матеріалу при його збереженні й відтворенні може проявлятися в: перекру-

¹ Див.: Дулов А. В. Судебная психология : учебник / А. В. Дулов. — [2-е изд., испр. и доп.]. — Минск : Выш. шк., 1975. — С. 310.

² Див.: Берназ В. Д. Психические следы как объект исследования криминалистики / В. Д. Берназ // Актуальні проблеми держави та права. — 2003. — Вип. 20. — С. 110–114.

³ Див.: Суворова Л. А. Идеальные следы в криминалистике / Л. А. Суворова. — М. : Юрлитинформ, 2006. — С. 72.

⁴ Див.: Рубинштейн С. Л. Основы общей психологии / С. Л. Рубинштейн. — СПб. : Питер, 2005. — С. 278.

⁵ Див.: Там само. — С. 280.

⁶ Див.: Там само. — С. 280.

ченні змісту вихідного матеріалу; помилковій конкретизації, деталізації; заміні одного змісту іншим, подібним змістом; об'єднанні розрізаних елементів і роз'єднанні пов'язаних елементів; зсуві або переміщенні окремих елементів вихідної події¹.

Отримання достовірної моделі події злочину під час допиту передусім залежить від взаєморозуміння між його учасниками. Психологи серед основних механізмів взаєморозуміння виокремлюють емпатію та рефлексію.

У загальному вигляді рефлексивний феномен має три основні значення: 1) філософсько-методологічна рефлексія – усвідомлення, осмислення наукою саме себе, свого предмета й методу; 2) індивідуально-психологічна рефлексія – самопізнання, самосвідомість людини. Висока відповідальність слідчого передбачає підвищений самоконтроль, продумане прийняття рішень, розуміння своїх особистих можливостей, чітку самоорганізованість, а отже, і володіння рефлексією; 3) соціально-психологічна рефлексія – постановка себе на місце іншої людини та міркування за іншу особу. Саме в цьому значенні рефлексія й використовується в юридичній психології².

Наведемо результати анкетування та інтерв'ювання слідчих прокуратури, МВС та СБ України. На запитання: «Що Ви розумієте під рефлексивним управлінням?» – 23,2 % проанкетованих у своїх відповідях указали, що це двосторонній акт управляючого впливу, заснований на імітації мислення та дій допитуваного; 21,2 % вважають, що це процес, при якому слідчий ставить себе на місце допитуваного та, аналізуючи його дії, робить висновки із власних відчуттів; 2,8 % зазначили інше³. Отже, результати анкетування та інтерв'ювання слідчих показали, що значна кількість практичних працівників (21,2 %) неправильно розуміють сутність рефлексивного управління. Як слушно зазначили М. І. Панов і В. Ю. Шепітько, слідчий не повинен уявляти, як би він сам діяв на місці злочинця, а повинен з урахуванням його психофізіологічних властивостей і соціального статусу уявити його дії⁴.

Під час допиту слідчому необхідно використовувати рефлексивне міркування, тобто з урахуванням інтелектуальних, емоційних, вольових якостей, психічних властивостей та станів допитуваного передбачати хід його процесів мислення, кінцевих висновків і рішень щодо майбутнього допиту та тих доказів, які, на думку допитуваного, можуть бути використані слідчим. Імітуючи, відтворюючи міркування допитуваного, його вис-

¹ Див.: *Лебедев И. Б.* Основы психологии для сотрудников правоохранительных органов : учеб. пособие / И. Б. Лебедев, В. Ф. Родин, В. Л. Цветков. — М. : Щит-М, 2005. — С. 405, 406.

² Див.: *Прикладная юридическая психология : учеб. пособие для вузов / под ред. А. М. Столяренко.* — М. : ЮНИТИ-ДАНА, 2001. — С. 469, 470.

³ Див.: *Колеснікова І. А.* Тактика виявлення та нейтралізації добросовісних помилок у показаннях свідків : монографія / І. А. Колеснікова ; за ред. В. Ю. Шепітька. — Х. : Вид. агенція «Апостиль», 2014. — С. 74, 75.

⁴ Див.: *Панов Н. И.* Рефлексивное управление при допросе / Н. И. Панов, В. Ю. Шепітько // Юрид. вестник. — 1999. — № 4. — С. 97.

новки й можливу лінію поведінки на допиті, слідчий обирає найбільш ефективні способи використання інформації та доказів, які є в наявності в кримінальному провадженні¹.

Деякі вчені вважають, що необхідність рефлексивного управління виникає в тому випадку, коли мета й завдання, які поставив перед собою на майбутній допит слідчий, не збігаються з метою та завданнями допитуваного². З огляду на те, що рефлексивне мислення та управління включає такі процеси, як проникнення особи в явище чужої свідомості, пізнання її людиною та уявне «моделювання» цих явищ³, убачається за необхідне стверджувати, що рефлексивне управління має місце також і в безконфліктних ситуаціях під час допиту, коли цілі слідчого й допитуваного збігаються та спрямовані на встановлення істини в кримінальному провадженні, але через об'єктивні чи суб'єктивні причини свідки чи інші учасники процесу дають недостовірні показання. У зв'язку із цим пропонуємо виділити чотири ситуації співвідношення результатів рефлексивного мислення слідчого та допитуваного: 1) результати рефлексивного мислення слідчого й допитуваного не відповідають діям один одного; 2) слідчий частково передбачає перебіг процесу мислення допитуваного; 3) допитуваний частково передбачає перебіг процесу мислення слідчого; 4) слідчий і свідок частково передбачають перебіг процесу мислення один одного.

Процес відтворення на допиті полягає у висловлюванні думок допитуваним. Уміння висловлювати свої думки (усно чи письмово) у кожної людини індивідуальне (має значення рівень інтелекту, освітній і культурний рівні, мовна підготовка тощо). На формування показань на стадії відтворення впливають: емоційний стан допитуваного, темперамент і характер, сугестивність, схильність до фантазування. Так, у процесі відтворення події допитуваний перебуває в певному психічному стані (емоційна напруженість, страх, фрустрація тощо), який необхідно враховувати слідчому під час допиту⁴.

До психологічних чинників, що впливають на відтворення події, деякі вчені відносять: 1) індивідуальні особливості: а) рівень інтелектуального розвитку; б) словниковий запас; в) особливості пам'яті; 2) ситуацію допиту: а) емоційний стан; б) наявність сторонніх людей у кабінеті тощо⁵.

Негативним чинником, який заважає достовірному відтворенню інформації, сприйнятої на місці події, є час, що сплинув із моменту події кримі-

¹ Див.: Криміналістика : учебник / под ред. Н. П. Яблокова. — [3-е изд., перераб. и доп.]. — М. : Юристъ, 2007. — С. 490.

² Див.: *Богинский В. Е.* Система тактических приемов допроса подозреваемого : автореф. дис. на соискание уч. степени канд. юрид. наук : спец. 12.00.09 «Уголовный процесс; судостроительство; прокурорский надзор; криминалистика» / В. Е. Богинский. — Х., 1980. — С. 12.

³ Див.: *Коновалова В. Е.* Допрос: тактика и психология / В. Е. Коновалова. — Х. : Консум, 1999. — С. 18.

⁴ Див.: *Коновалова В. О., Шепітько В. Ю.* Указ. праця. — С. 213.

⁵ Див.: *Тимченко А. В.* Прикладная психология в практике правоохранительной деятельности (в схемах и таблицах) : учеб. пособие / А. В. Тимченко, В. Е. Христенко. — Харьков : Одиссей, 2004. — С. 225.

нального правопорушення до моменту проведення допиту: чим він більший, тим більша ймовірність помилок. Хоча в силу того, що з моменту сприйняття події кримінального правопорушення пройшов певний час, при відтворенні показань може мати місце ремінісценція. Вона також може супроводжуватися виникненням добросовісних помилок під час моделювання події злочину з боку свідка через «фантастичні нашарування». У цьому разі перекручення пам'яті пов'язані з послабленням здатності розрізняти своє та чуже, те, що свідок сприймав у дійсності, і те, про що він чув чи читав у подальшому. При багаторазовому повторенні таких спогадів виникає їх повна персоніфікація, коли свідок природно та органічно вважає чужі думки своїми, пригадує деталі події, які насправді не сприймав на місці події¹.

Проблеми під час моделювання свідками події злочину можуть виникати також через наявність у них психічних захворювань. Так, розумова діяльність хворого на патопсихологічний синдром характеризується такими особливостями: порушення селективності під час обрання аналітико-синтетичних критеріїв порівняння, узагальнення, класифікації, конкретизації та абстрагування. Розумова діяльність у цілому непродуктивна. Спостерігається низький темп і рухливість асоціативного процесу або, навпаки, занадто високий темп асоціювання, посилення на випадкові ознаки. Свідок майже не здатен використовувати поняття, будувати умовиводи. У хворих на ендогенний депресивний синдром спостерігається уповільнений темп процесів мислення, знижується рівень узагальнень. Часто проявляється інертність мислення, схильність до персеверації. Ендогенний маніакальний синдром характеризується прискореним типом мислення, і, як наслідок, відбувається прискорення асоціативних процесів. Думки постійно змінюються, з'являється багато ідей. У хворих на олігофренічний патопсихологічний синдром спостерігається зниження рівня узагальнень; порушення динамічності мислення через уповільнення протікання операцій мислення, інертність; послаблення мотиваційного компонента мислення; порушення критичності мислення. Хворі не можуть виокремити істотних ознак і порівняти їх. Під час порівняння увага акцентується на випадкових зовнішніх ознаках, а істотні ігноруються. У хворих на ендогенно-органічний синдром виявляються зниження темпу асоціативного процесу, шаблонність асоціацій; зниження рівня узагальнення; схильність до деталізації та персеверації².

Окремого розгляду потребує дослідження особливостей моделювання події злочину неповнолітніми свідками, оскільки кримінальний процесуальний закон не визначає вік, з якого дитина може виступати свідком у кримінальному провадженні. Науковці неодноразово наголошували на тому, що неповнолітнього слід допитувати, якщо рівень його розумового розвитку,

¹ Див.: Радугин А. А. Психология : учеб. пособие для высш. учеб. завед. / А. А. Радугин. — М. : Центр, 2001. — С. 164.

² Див.: Медицинская психология : конспект лекций / [сост. С. Л. Соловьева]. — М. ; СПб. : Сова, 2004. — С. 28–118.

на думку спеціаліста-психолога, дозволяє сприймати, запам'ятовувати та відтворювати дані, що мають значення для кримінального провадження¹.

Особливо важливою при наданні показань стає здатність особи висловлювати свої думки. Ця здатність у кожної людини є індивідуальною та залежить від її культурного рівня, інтелекту, словникового запасу². Так, трирічній дитині відомо близько 1000 слів, більшість з яких вона розуміє, але не використовує у власній мові. Деякі слова вживаються не у їх дійсному значенні, а відповідно до сімейних традицій, тому мова неповнолітніх прямо залежить від сімейного лексикону. Однак навіть за високої культури мовлення можлива різниця між тим, про що думав допитуваний, і тим, що він сказав слідчому³.

Під час відтворення сприйнятої інформації мовлення неповнолітніх, зокрема дошкільного віку, не утворює єдиного змістовного цілого, щоб тільки на його підставі можна було цілком її зрозуміти. Так, у своїй розповіді неповнолітній або зовсім не називає предмета, який він має на увазі, або здебільшого замінює його займенниками («він», «вона», «вони»), причому не зрозуміло, кого ці займенники стосуються⁴. Крім того, у розповіді неповнолітні використовують такі слова, як «там», «туди», «цей», що потребують додаткового уточнення з боку слідчого⁵.

Під час допиту неповнолітній, крім сприйнятих ним фактів (дій), може передати фрази або окремі слова, що були сказані злочинцем у момент учинення злочину. У цьому випадку правильне розуміння допитуваним змісту почутого, а також точна його передача має істотне значення для з'ясування обставин кримінального провадження⁶. У деяких випадках дитина не може відтворити зміст почутого, хоча може визначити, як було сказано: спокійно, грубо, погрозливо⁷.

Неповнолітнім властиві психологічні особливості, що негативно впливають на повноту та точність відображення оточуючого: особливості його темпераменту та характеру, сугестивність і фантазування⁸. Схильність до

¹ Див.: *Закатов А. А.* Психологические особенности тактики производства следственных действий с участием несовершеннолетних : учеб. пособие / А. А. Закатов. — Волгоград : ВШ МВД СССР, 1979. — С. 133.

² Див.: *Когутич І. І.* Криміналістика : курс лекцій / І. І. Когутич. — К. : Атіка, 2008. — С. 396.

³ Див.: *Руководство для следователей : учеб. пособие / Р. С. Белин, И. В. Виноградов, Г. Г. Зуйков и др.* ; отв. ред. В. В. Найденев, П. А. Олейник. — [2-е изд., перераб.]. — М. : Юрид. лит., 1981. — Ч. 1. — С. 344.

⁴ Див.: *Вікова психологія / [за ред. Г. С. Костюка]*. — К. : Рад. шк., 1976. — С. 120.

⁵ Див.: *Скичко О. Ю.* Тактико-психологические основы допроса несовершеннолетних свидетелей и потерпевших на предварительном следствии : монография / О. Ю. Скичко ; под ред. В. И. Комиссарова. — М. : Юрлиинформ, 2006. — С. 89.

⁶ Див.: *Алексеев А. М.* Психологические особенности показаний очевидцев / А. М. Алексеев. — М. : Юрид. лит., 1973. — С. 34, 36.

⁷ Див.: *Коченов М. М.* Психология малолетних свидетелей : метод. пособие / М. М. Коченов, Н. Р. Осипова. — М. : ВНИИПП, 1984. — С. 16.

⁸ Див.: *Коновалова В. О., Шепітько В. Ю.* Указ. праця. — С. 187.

сугестивного впливу як одна з особливостей психіки неповнолітніх пояснюється відсутністю критичного ставлення до явищ, що спостерігалися ними, і достатністю досвіду для правильного їх оцінювання. Іноді досить одного поштовху для того, щоб нечіткі образи, створені уявою допитуваного, нереальні та недійсні, були втілені в його свідомості у факти, які він добросовісно намагається видати за дійсність¹. Фантазуваннями неповнолітні, прагнучи надати повні показання за суттю поставлених запитань, заповнюють прогалини сприйняття й запам'ятовування. Так, допитуваний, що не наважується назвати індивідуальні ознаки особи, предмета, які він бачив у зв'язку з подіями стосовно кримінального правопорушення, повідомляє слідчому лише про видові та родові ознаки цього об'єкта, на наполегливу пропозицію слідчого назвати уточнюючі ознаки, може описати окремі ознаки, які підкаже йому фантазія². Помилки діти припускаються під час оцінювання просторових параметрів предметів (їх розміру, віддаленості) та особливих часових інтервалів³.

Показання свідків являють собою подвійний процес моделювання події злочину: по-перше, певний фрагмент дійсності у свідомості допитуваного, по-друге, отримане повідомлення про цю подію у свідомості слідчого, що потім буде перенесене в протокол, тобто як «відображення того, що відображено». Тим самим показання в кінцевому результаті мають характер подвійного й навіть потрійного відбиття. Звідси випливає, що відповідність показань дійсності знаходиться в прямій залежності як від психічної діяльності свідка (сприйняття, пам'яті тощо), так і від діяльності особи, що проводить розслідування⁴. Отже, характерним для процесу відтворення сприйнятої інформації є те, що в ньому бере участь не лише допитувана особа, а й слідчий. Поспішність, неуважність, необ'єктивність слідчого, захоплення однією версією можуть перешкодити йому правильно усвідомити, запам'ятати й передати в протоколі допиту показання, правильно змоделювати подію злочину під час проведення слідчої (розшукової) дії.

Під час взаємодії слідчого та допитуваного проблеми в моделюванні події злочину можуть виникати як з одного, так і з другого боку. Комунікативний вплив як результат обміну інформацією можливий лише тоді, коли людина, яка спрямовує інформацію (свідок), і особа, що її сприймає (слідчий), мають єдину систему кодування та декодування, це означає: «всі повинні говорити однією мовою». Лише закріплення єдиної системи значення слів (тобто вкладення одних і тих самих смислу й змісту) забезпечує можливість партнерів розуміти один одного. Оскільки суть одних і тих самих

¹ Див.: Винберг А. И. Криминалистика : учеб. для юрид. шк. / А. И. Винберг, Б. М. Шавер. — [IV изд., доп.]. — М. : Госюриздат, 1950. — С. 174.

² Див.: Черных Э. А. Психологические основы допроса несовершеннолетних свидетелей и предъявления им для опознания на предварительном следствии / Э. А. Черных // Учен. зап. — М. : ВЮЗИ, 1968. — Ч. 1. — Вып. XVII. — С. 71.

³ Див.: Скичко О. Ю. Указ. праця. — С. 91.

⁴ Див.: Как избежать пытки: психология допроса и защита граждан / авт.-сост. П. Баренбойм. — [4-е изд., стереотип.]. — М. : Юстицинформ, 2004. — С. 38.

слів люди можуть розкривати неоднаково (причина полягає в специфіці соціального стану, політичних чи вікових поглядів сторін)¹, це й буде зумовлювати появу добросовісних помилок як з боку свідка при розумінні запитань, так і з боку слідчого при оцінюванні показань.

Бажання й необхідність того, щоб тебе правильно зрозуміли, вимагає від слідчого вміння говорити мовою, доступною співрозмовнику. На це можна розраховувати маючи великий словниковий запас, володіючи здатністю пристосовувати свою мову до теми, що обговорюється, та інтелектуального рівня співрозмовника. Завжди необхідно думати, як буде сприйняте запитання, перевіряти це під час допиту, досягати повного взаєморозуміння².

Помилки під час моделювання події злочину з боку слідчого можуть виникати й під час фіксації показань свідків. Процес складання протоколу має велике значення для встановлення достовірної інформації в кримінальному провадженні, хоча на практиці його психологічна складність часто недооцінюється. Цей процес регламентований загальними вимогами до протоколів слідчих дій, а психологічна особливість полягає в тому, що перетворення усного мовлення в писемне провадиться, як правило, не безпосередньо свідком, а опосередковано: усне повідомлення допитуваного перекладається слідчим, співвідноситься з інформацією, отриманою з інших джерел, виділяються дані, що мають значення в кримінальному провадженні, потім вони викладаються в письмовій формі від імені свідка в першій особі, хоча зафіксовані «зі слів», які першочергово адресовані особі, яка провадить допит. Отже, небезпека полягає в тому, що слідчий може неправильно та неточно передати в протоколі повідомлення, які добре зрозумілі при вербальному спілкуванні³.

У протоколі допиту як способі фіксації вербальної інформації можна виокремити такі типові недоліки: 1) протокол не відображає деталі динамічного тактико-логічного та емоційного стану учасників слідчої дії; 2) неповно відображає рівень грамотності, характер володіння учасниками мовою, прийомами спілкування тощо; 3) позбавлений наочності та динамічності картини слідчої дії⁴. Слушно зазначає М. П. Яблоков, що з метою найбільш повної та точної фіксації показань слід проводити допит за окремими епізодами, стадіями, а уникнути перекручень і втрати інформації під час допиту й процесуального закріплення його результатів допомагає аудіо-та відеозапис (кінозйомка)⁵. Звукозапис дозволяє проаналізувати не лише факти, що повідомляються допитуваним, а й умови, методи та засоби отримання такої інформації. Прослуховування фонограми дає можливість перевірити, що говорив допитуваний, як він говорив, у відповідь на яке за змістом і формою запитання йшло певне висловлювання. Тому дозволяє оцінити ту подію злочину, яка була змодельована під час слідчої (розшукової) дії.

¹ Див.: Радугин А. А. Указ. праця. — С. 16.

² Див.: Как избежать пытки: психология допроса и защита граждан. — С. 25.

³ Див.: Там само. — С. 39, 40.

⁴ Див.: Суворова Л. А. Указ. праця. — С. 134, 135.

⁵ Див.: Криминалистика : учебник / под ред. Н. П. Яблокова. — С. 517.

Після завершення допиту записану фонограму необхідно надати допитаному для прослуховування, що сприятиме поживленню в пам'яті свідка додаткових деталей події, про які він забув повідомити, або виявленню самим допитуваним помилкових висловлювань щодо події, які перекручують зміст показань, і, відповідно, своєчасному їх виправленню¹ та створенню достовірної моделі кримінального правопорушення.

Підбиваючи підсумок викладеного, відзначимо, що для успішного моделювання події злочину під час допиту необхідно враховувати особливості виникнення перекручень у показаннях допитуваних на стадії відтворення, які прямо залежать від: 1) темпераменту, характеру, вікових властивостей свідка та інших індивідуальних психологічних рис; 2) його словникового запасу; 3) рівня інтелектуального розвитку; 4) особливостей пам'яті допитаного; 5) психічного стану свідка під час допиту (емоційної напруженості, страху тощо); 6) часу, що сплинув із моменту події кримінального правопорушення до відтворення сприйнятої інформації на допиті; 7) патологічних дефектів психіки допитаного.

МОДЕЛИРОВАНИЕ СОБЫТИЯ ПРЕСТУПЛЕНИЯ ВО ВРЕМЯ ДОПРОСА СВИДЕТЕЛЕЙ

Колесникова И. А.

Исследован процесс моделирования события преступления во время допроса свидетелей. Рассмотрены особенности воспроизведения события преступления свидетелем и восприятия его следователем во время допроса. Обосновано, что результат моделирования события преступления зависит от каждого участника следственного (розыскного) действия.

Ключевые слова: криминалистическая тактика, моделирование события преступления, допрос свидетелей, процесс формирования показаний свидетелей.

MODELING OF CRIME EVENT DURING INTERROGATION OF WITNESSES

Kolesnikova I. A.

The paper investigates the modeling process of a crime event during interrogation of witnesses. The features of crime event reproduction by a witnesses and perception of it by an investigator during interrogation are considered. It's found that the characteristics of errors occurring in the modeling of a crime event on the part of a witness directly depends on: 1) the temperament, character, his age features; 2) ideolect; 3) the level of intellectual development; 4) characteristics of the questioned person memory; 5) the mental state of the witness during interrogation; 6) the time that is passed since the offense commitment before reproduction of the perceived information during interrogation; 7) pathological defects of an interrogated person psyche. The features of occurrence «fantastic layerings» in the testimony of witnesses in modeling crime event when memory distortions are associated with weakening of the witness's ability to separate what he perceived in the reality from what he heard or read about it in the future, are described. Attention is accented on

¹ Див.: Скичко О. Ю. Указ. праця. — С. 89.

the fact that in the multiple repetition of such memories there occurs their full personification. Four situations of the relation of the reflective thinking results of an investigator and an interrogated person are identified: 1) the results of the reflective thinking of an investigator and an interrogated person do not correspond to the actions of each other; 2) an investigator partially foresees the course of the thought process of an interrogated person; 3) an interrogated person partially anticipates the course of the investigator thinking process; 4) the investigator and the witness partially foresee the course of the thought process of each other. It's proved that the result of modeling crime event during interrogation depends on each participant of the investigative (search) action including the investigator.

Keywords: criminalistic tactics, modeling of crime event, interrogation of witnesses, process of forming witnesses testimonies.

УДК 343.98:001.895

Г. М. Гетьман, науковий співробітник
НДІ вивчення проблем злочинності імені
академіка В. В. Сташиса НАПрН
України, кандидат юридичних наук

ІННОВАЦІЙНІ НАПРЯМИ МОДЕЛЮВАННЯ ОСОБИ НЕВІДОМОГО ЗЛОЧИНЦЯ В ДІЯЛЬНОСТІ ОРГАНІВ КРИМІНАЛЬНОЇ ЮСТИЦІЇ

Розглянуто інноваційні напрями моделювання особи невідомого злочинця. Здійснено спробу з'ясувати сутність таких інноваційних напрямів, що використовуються в діяльності органів кримінальної юстиції. Визначено теоретичні засади використання інноваційних підходів під час моделювання особи невідомого злочинця в діяльності органів кримінальної юстиції.

Ключові слова: моделювання особи невідомого злочинця, психологічний профіль, судово-психологічна експертиза, ДНК-аналіз, судово-генетична експертиза.

Соціально-економічні перетворення, які відбуваються в Україні, вимагають проведення наукових досліджень, спрямованих на формування інноваційних засад криміналістичного забезпечення діяльності органів кримінальної юстиції. Протидія злочинам багато в чому залежить від рівня розвитку досліджень у сфері наук кримінально-правового циклу, а також від можливості використання методу моделювання під час встановлення особи невідомого злочинця та запобігання продовженню його злочинної діяльності.

Метод моделювання в діяльності органів кримінальної юстиції використовується тоді, коли пряме дослідження фактів неможливе. Він являє собою процес побудови та вивчення об'єктів, явищ, дій чи подій з метою встановлення причин їх виникнення й існування, зв'язків між ними, а також надає відповідному суб'єкту можливість обрання та реалізації допустимих прийомів побудови певних моделей під час дослідження кримінального правопорушення.